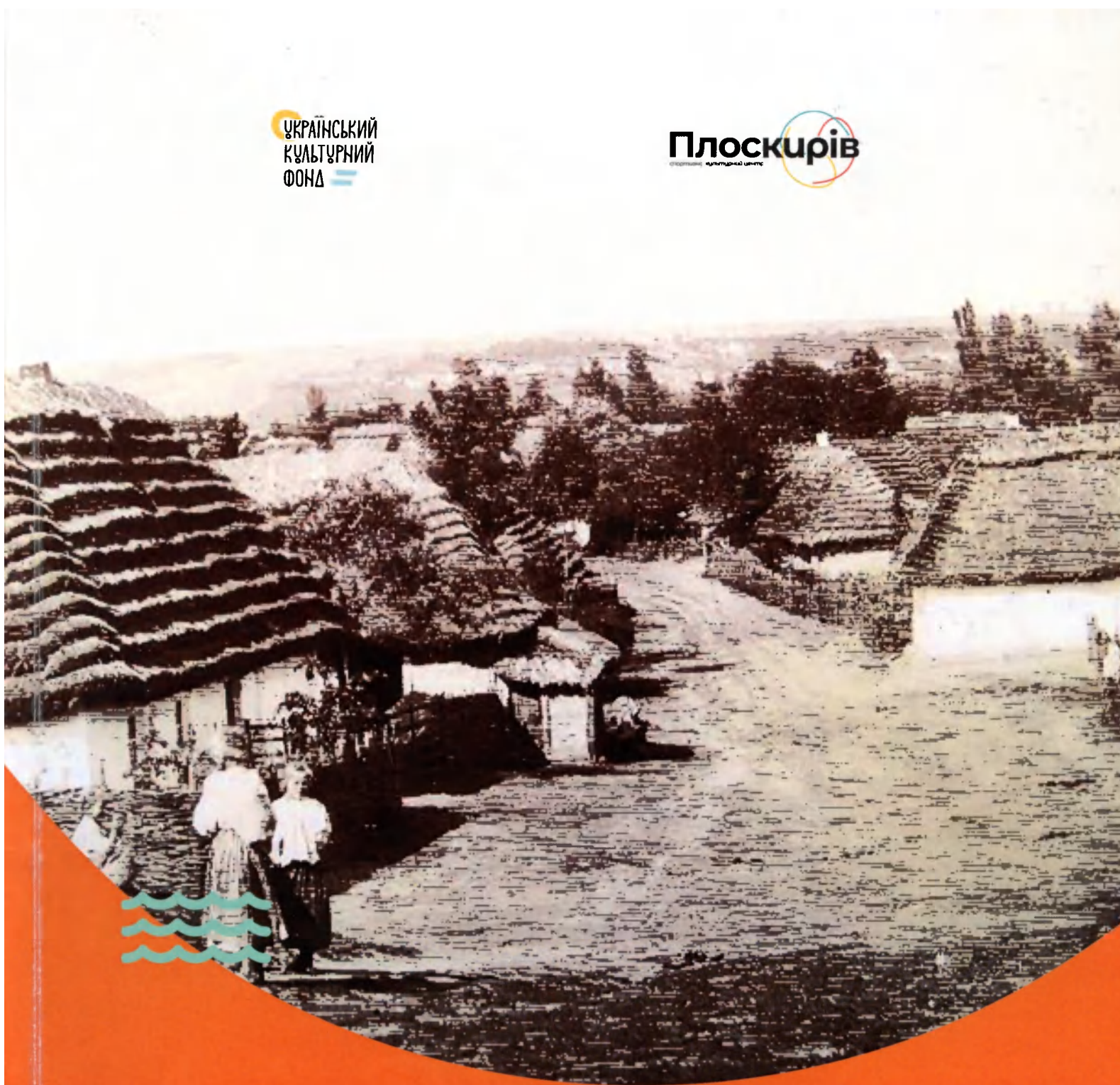
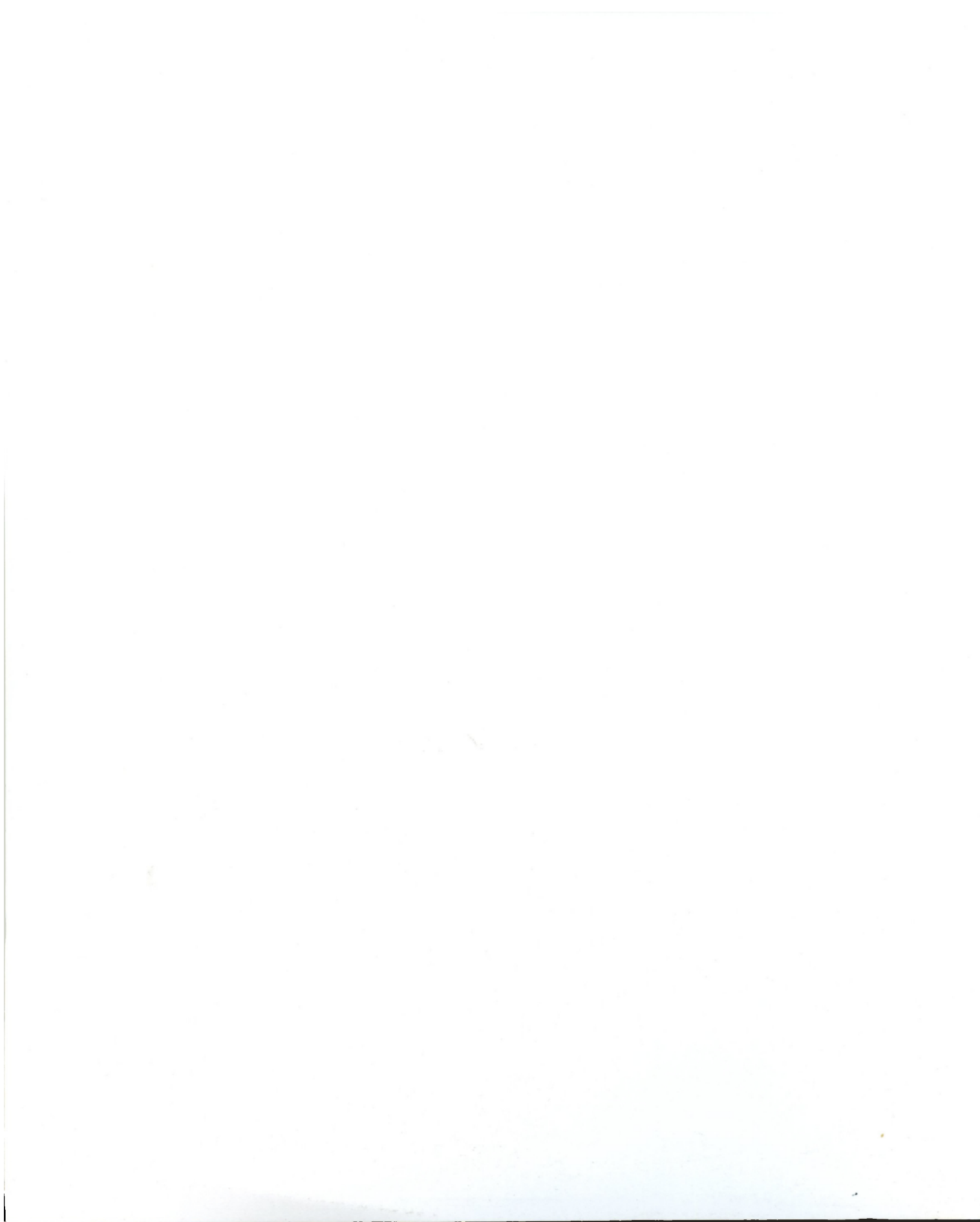

УКРАЇНСЬКИЙ
КУЛЬТУРНИЙ
ФОНД

Плоскирів

Мазури. Живі історії

УКРАЇНСЬКИЙ
КУЛЬТУРНИЙ
ФОНД

Плоскирів
середньовісний культурний центр

5

Мазури. Живі історії

Хмельницький, 2019

*У пам'ять про тих, хто втратив близьких,
але зберіг традиції та віру...*

Мазурські села: Гречани

Згадки про мазурів в Пłosкирівському старостві містить «Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich» 1887 року:

...Мешканці Мацьковець, Шаровечки, Гречан, як самі доказують, вийшли з Куяв, і поселилися тут в останніх роках минулого століття. Мазури повністю відособлюються від інших верств місцевого населення, тісно пов'язані між собою. Зберегли вони первісні звичаї, костюми і навіть діалект мови. В деяких селах також можна зустріти мазурів, що поселилися разом з місцевим населенням з русинів [...] До староства належали села: Гречани, Шаровечка, Мацьківці, Заріччя, Олешин, Іванківці та Лезневе...

Вулиця Вишнева
З сімейного архіву М. Коковкіної

Вдіда Пірога була книжка, товста така, то він читав постійно, які часи настануть, що воно має бути в майбутньому. Мені переказували ту книжку, Собелія її називали. То в ній були якісь такі пророцтва королеви Саби, які вона царю Соломону розповідала... Її у Гречанах, наскільки я вже чула від старших людей, дуже читали, в багатьох родинах її мали.

Родинне фото.
З сімейного архіву родини Горчиця

За костелом були землі, розділені між більш заможними селянами. Бо тут були такі, які мали великі куски землі, свої коні, борони, жорнова – справжні господарі. Але вже як почалися колгоспи, то ці всі землі позабирали. Почалося розкуркулювання багатих. Людей почали на роботу до колгоспу заганяти. Дехто з тим мирився, особливо бідніші. Бідніші йшли працювати до колгоспу, адже вони раніше на заможних працювали, їм не було великої різниці. А ті, хто був заможнішим, не хотіли з колгоспами миритися, хотіли самі собі господарювати, то тоді й почалися оті висилки, репресії. Може вони не лише з тим розкуркулюванням були пов'язані, але здебільшого саме через те, і ще через отой наш польський гонор, коли не хочеш коритися будь-кому, через оту віру в Бога, який хоче бачити людину вільною...

**Сизова (Горчиця)
Ганна Іванівна,
1943 р.н.**

Територія сучасних вулиць Декабристів, Стецька, початок Вишневої, провулок Шкільний називалася «Панська нива». То все була територія Полозова – і туди далеко, до Руського лісу. Але він потрохи продавав ту землю людям.

**Хамська (Карван)
Міля Йосипівна,
1938 р.н.**

На вулиці Островського, в районі 11 будинку, була столова, там столи стояли, а згодом «ясла». Перед садочком то все було господарство пана.

Вулиця Вокзальна, яка зв'язувала з містом, вважалася центральною вулицею, її робили в 1930-х роках. Далі йшла Транспортна. Через те, що весь транспорт йшов через цю вулицю, раніше її називали Середня. Вишнева також була столітня, а потім вже провулки з'явилися. Вулиця Урицького, від річки Південний Буг, була Північна, але вона була з однієї сторони до закінчення заводу «Нева». В 70-х роках хати зняли, зробили міст і об'їзну дорогу, раніше там було поле. Вулиця Вишнева йшла до 184 дому, Транспортна йшла до 56. Вишнева закінчувалась, де зараз «Парники», там жили Козіни. Під мостом Вишнева і Транспортна сходилися.

**Мельничук (Бендижук)
Ольга Петрівна,
1944 р.н.**

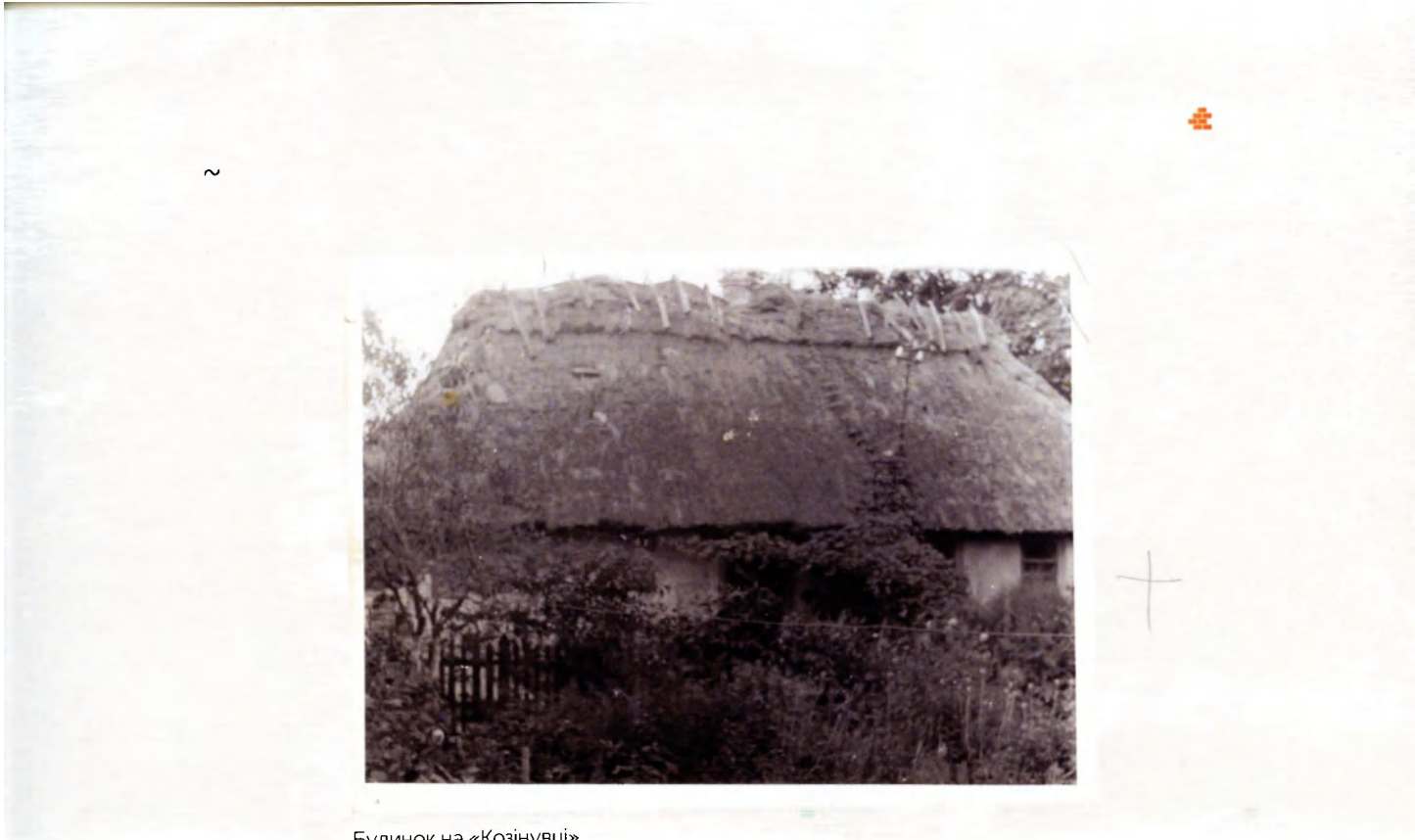

Цвинтар був в районі ділянки 22 будинку по вулиці Качинського. Тут ховали новонароджених нехрещених дітей. Ми будували будинок у 1956 році, то сусідка пам'ятає, що на місці городу ще стояв пам'ятник Божій Матері.

**Килинич (Буяр)
Анеля Павлівна,
1928 р.н.**

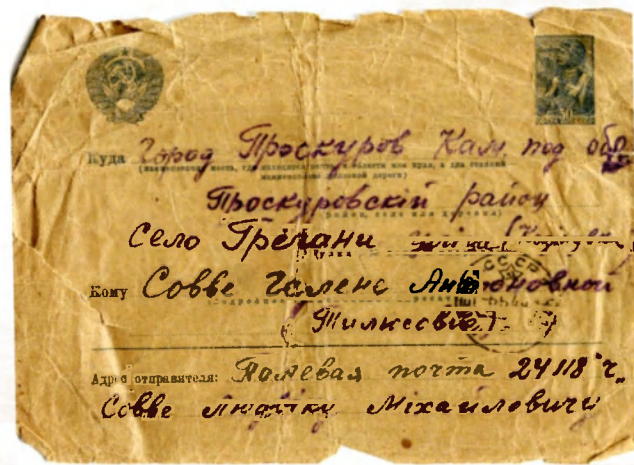
Дитячий садок на «панській ниві».
З сімейного архіву родини Килинич

Будинок на «Козівуці».
З сімейного архіву родини Мартинюк

Шматок вулиці Урицького називали «Козівука», бо там на початку Козіни жили. Болота на дорозі там було по коліна, як весна, осінь – страшно... Низина була. У нас в кінці городу – рів, він йшов від річки по всіх городах. Ми над тим ровом навіть на вербах гойдалися, він з водою стояв, то падали в ту воду...

**Мартинюк (Щепанська)
Емілія Теофілівна,
1944 р.н.**

Лист з фронту до родини на «Козівуку».
З сімейного архіву родини Соби

Під час Великого терору

У 1930-х роках набули масового характеру арешти, ув'язнення і заслання, розстріли за етнічною ознакою. Поштовхом до репресій серед національних меншин були провали у здійсненні колективізації.

Антипольська операція НКВС здійснювалася на підставі наказу № 00485 від 11 серпня 1937 року. У результаті виконання наказу, на підставі сфабрикованих обвинувачень, щонайменше:

139 835 осіб репресовано
111 091 знищено осіб

Наслідки репресій.
Фото з сімейного архіву родини Щепанюк

Доказательств вины Вашего отца и других репрессированных вместе с ним граждан нет и не могло быть. Это подтверждено по-вторным расследованием, проведенным в 1957 году.

Постановлением Президиума Хмельницкого областного суда № 44-У-50 от 20 апреля 1957 года Ваш отец реабилитирован посмертно.

Люди, яких теж вислали на Полтавщину, збиралися по хатах, молилися ружанец. Хтось пронюхав, що люди збираються разом і щось обговорюють, донесли в НКВС. За «антисовєтську пропаганду» маму нашу, Вікторію Тимофіївну Совву (Дубовіцьку) забрали в червні 1937 року. Пам'ятаю, того дня мама покляла маленького брата спати, і пішла... На 10 років пішла. Спочатку її забрали в тюрму, рік відсиділа в одиночній камері у Харкові. А тоді в Новосибірськ вислали, станція біля Кемерова. Лишила троє діточок вдома і пішла. А потім, перед Новим роком, і тата забрали.

Родинне фото.
З сімейного архіву родини Совв

Довідка про реабілітацію.

Ухвалою судової колегії в кримінальних справах Верховного Суду України від 14 серпня 1959 року постановою НКВС СРСР і Прокурора СРСР від 7 грудня 1937 р. відносно Сови Воїцєха Йосиповича, 1895 року народження, уродженця с.Гречани Хмельницької області, протравляючого робом на цукровому заводі, репресованого і розстріляного по звинуваченню в участі в контрреволюційній польській націоналістичній організації скасовано, а справа перевешанням закрито за відсутності складу злочину.

Гр. Сову В.Й. по даній справі реабілітовано.

Фрагмент довідки про реабілітацію.
З сімейного архіву родини Совв

Як тітка дізналася, що батьків заарештували, приїхала за нами в Полтаву. Забрала і привезла нас в Гречани, до маминої мами. Повернулися ми в Гречани – діти «ворогів народу». До школи не ходили, бо тоді мало хто в школу ходив. Ще до висилки я в «нулювку» якусь ходила, трохи зовсім, може з місяць. То польська школа була в Домі Людовому, польською нам там щось розказували, букви вчили.

Тоді, чула, казали: «Ну як так, мама й тато живі, а діти сиротами залишилися». Ніхто тоді ще не знав, що тата розстріляли. Забрали та й все. Я ще довго тата чекала, а прийшла лише мама... То вже мама потім розказала, що їх засудили, бо з Польщею якийсь зв'язок ніби вони мали.

**Совва
Ганна Войцєхівна,
1925 р.н.**

Бабуся виходила вдосвіта, бо працювала у колгоспі за трудовні, за палички, які їм ставили за відвідування. За запізнення карали по-різному. Могли не записати трудовень, або, якщо не випрацював трудовні, то Сталін говорив: «Тільки ледар не може випрацювати за рік 35 трудовнів». Тобто, якщо менше ніж 35 трудовнів, то людину засилали на Соловки на 10 років. Це було друге застосування закону «про 5 колосків». Дуже багато людей саме з Гречан попали під це.

**Дияк (Лоза)
Ганна Станіславівна,
1946 р.н.**

Родинне фото.
З сімейного архіву Дияків

Жили ми не бідно. Мій батько – Бе-
ляк Ян Адамович, поляк, працю-
вав в Америці на шахті, а коли повернувся
додому в Гречани, то побудував великий
будинок. Тому, коли розпочався Голодомор,
родина не голодувала, як інші. В місті Про-
скурів був магазин «Турсет», там за дола-
ри та золото купували трохи їжі. Біля цього
магазину лежало багато трупів і голодних
людей, а у вітринах, як ніби насміхаючись,
висіли ковбаса і м'ясо. Також був такий
випадок – в Гречанах одна жінка вбила
одну свою дитину, і в плавнях готувала суп
із м'яса цієї дитини, щоб нагодувати інших.
Цю жінку разом з дітьми забрали та біль-
ше їх ніхто не бачив.

Родинне фото.
З сімейного архіву родини Беляк

У 1934 році арештували батька і від-
правили на острів «Ведмежа гора», де
він будував бараки для сімей, висланих
у січні 1935 року.

Прийшли за нами. Була люта зима,
а бабусі Розалії дали 10 хвилин, щоб зі-
брати трьох дітей, а потім голих вистави-
ли на мороз. Повантажили на віз, і сусіди,
хто не дуже боявся, несли з дому ганчір'я,
щоб хоча б прикрити плачучих голих ді-
тей. Завантажили нас у вагони для худоби,
в них були великі щілини та дуже холодно,
ми весь час плакали від голоду та холоду.
Мені на той час було 11 років, сестрі Станіс-
лаві – 8 років, а братику Станіславу – 3 роч-
ки. Мама була вагітна четвертою дитиною.
Прибули ми на Соловецькі острови, там
мама народила брата Броніслава, яко-
го в неї зразу забрали в будинок дитини.
Там він і помер. І мама померла... Десь там
вона і похована. На все життя вкарбувало-
ся в пам'яті, як мама помирала і просила
пити, і я побігла збирати ягоди, а коли нес-
ла їх у руці, цих декілька перших весняних
ягідок, сусідка обняла мене і сказала, що
мама більше нема.

Пішла працювати на лісоповал, де обрубувала гілки повалених дерев, тому що, хто працював, отримував 500 грамів хліба на день, а треба було годувати дітей. З Соловецьких островів влітку 1935 року нас перекинули на острів «Ведмежа гора», до батька. Там бабуся продовжувала працювати на лісоповалі. А у 1937 році домовилися з машиністом вантажного потяга, що той допоможе дітям виїхати в Україну. Ми пішли в ліс, ніби збирати ягоди, а на станції заскочили у заздалегідь відкритий вагон... Потяг рушив, а в щілинку, далеко в лісі, ми побачили батька, який махав нам рукою.

Коли добралися додому, то будинок був вже зруйнований. Зі спогадів людей, його не могли поділити між собою червоні комісари. Є башта, яку побудували з цегли нашого будинку, вона і зараз стоїть...

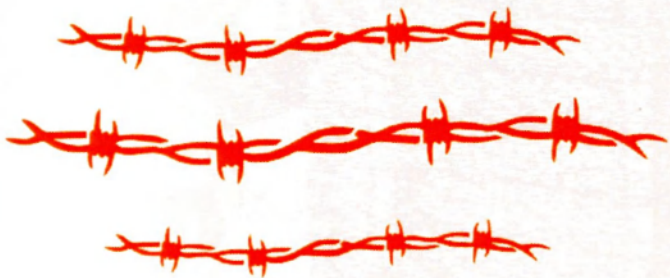
Родинне фото
З сімейного архіву родини Беляк

Ми пішли з братами до старшої сестри батька, але у неї було своїх троє дітей і її чоловік був проти ще трьох нахлібників. Тоді я попросила, щоб нас віддали в притулок. У притулку, через деякий час, мене вмовили, щоб вийшла заміж за вдівця з дитиною. Він працював машиністом потяга, мав достаток. Мені тоді було 15 років. У цей час батько втік із заслання. Цигани допомогли йому дістатися Криму. Там, в місті Джанкой, жила татова кузина Марія Дияк. Її чоловік шив форму для НКВС, то він і допоміг татові з документами та роботою. У тому ж 1939 році батько забрав двох менших дітей до Криму.

**Беляк Вікторія Іванівна
1924 р.н.**

Нам ніхто нічого не говорив. Приходили вночі і забирали. Люди боялися відкрити рот і щось сказати. Тоді боялися, бо вночі придуть і скажуть: «Виходь!». Ми чекали листа від батька десь років з десять. А його за 2 місяці розстріляли. У моєї бабусі, татової мами, було 13 дітей – сім синів і шість дочок. Був один серед них полковник, інший – комісар полку, то забрали всіх.

**Ченаш (Лоза)
Теофілія Альбінівна,
1926 р.н.**

Нас в 1936 році вислали, а в 1937 – тата забрали і розстріляли в Луганську... Нам після смерті Сталіна прийшло повідомлення, що тата реабілітували. Тоді ми взнали, що 5.02.1937 року його розстріляли в Старобільській тюрмі. Вислали нас цілу сім'ю: батьків і четверо дітей. Перед висилкою батьки тільки побудували хату... То було велике виселення, майже з кожної хати забирали людей і в тюрмах розстрілювали. Ми, як і багато сімей, їхали зі станції Гречани в червоних товарних вагонах 4 доби. Це було 25 грудня, мама часто згадувала цю дату і плакала... В Луганській області з вагонів нас пересадили на сані з колгоспу. Хати давали ті, в яких в 33-му році померли люди від голоду – кожна третя хата була пустою. Ті будиночки старенькі, побудовані ледь не з очерету... Дуже тяжко там люди жили, в Гречанах було не так тяжко.

**Килинич (Буяр)
Анеля Павлівна,
1928 р.н.**

Цілим ешелоном вантажних вагонів хлопців вивозили в Кам'янець. Янтек, мій брат, коли з мамою пішли проваджати тата, проліз до вагона і з татом попрощався, а міліціонер його схопив... Мама переживала, що вже пропав син, але він вивів зі станції на площу та відпустив його... А згодом вони поїхали. Думали, що тюрма в центрі міста Кам'янця, а вона, виявилось, в полі була.

...Ми 38 кілометрів пішки йшли, в нас тоді дуже ноги попухли. З Карлівки в Березову. Карловського району Полтавської області, там бабуся жила. Нас було троє дітей: мені було 7-8 років, а для Янтка було 11 років, а для Королі – 5. І ми всі троє так йшли до бабусі. Для мами перекреслили чорним паспорт і сказали, щоб за 8 днів тут її не було... Висилка була, путівка... Складно було сісти в потяг, дуже багато людей було на станції.

**Міхалець (Бочуляк)
Ганна Михайлівна,
1929 р.н.**

Родинне фото.
З сімейного архіву родини Міхалець

Людей немало забрали. Все приховано робилося. Вночі забирали. Мало хто знав. Лиш вранці дізнавались, що того і того забрали... Приїздили на конях, раніше доріг не було, особливо після дощу – болото. Інформацію тоді розповсюджувати було небезпечно. Вони не казали, що заберуть і через місяць розстріляють. Люди були налякані, кордон був не далеко. Вони через те й забирали, бо польський кордон був поруч. Навіть якщо хтось тікав, його все одно знаходили.

**Медляковський
Михайло Блажевич,
1930 р.н.**

Тут, в будинку Окінського жив Тютюнник, він людей саджав... Він десь приїхав з Глухова, йому платили за то... Пам'ятаю, як він прийшов до тата і сказав: «Давай, Совва, будеш сажать людей, останешся живою». Тато відповів: «Я нічого ні на кого не скажу, нічого не знаю і не буду садити». А в 1938 році прийшли і забрали батька. Ми з мамою прийшли до тюрми, з нашої сторони, де зараз зупинка. Мамі, мабуть, хтось сказав, що його візьмуть на допит. І дивимось: йдуть, по чотири людини. Тато перший йде, голова перев'язана бинтом... І повезли його в Кам'янець і там розстріляли 1.09.1938 року.

**Данильченко (Совва)
Броніслава Антонівна,
1931 р.н.**

ОПЕРАТИВНИЙ ПРИКАЗ

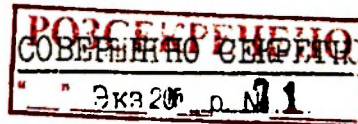
НАРОДНОГО КОМИССАРА ВНУТРЕННИХ ДЕЛ
Союза С.С.Р.

11 августа 1937 г.

г. Москва

№ 00485

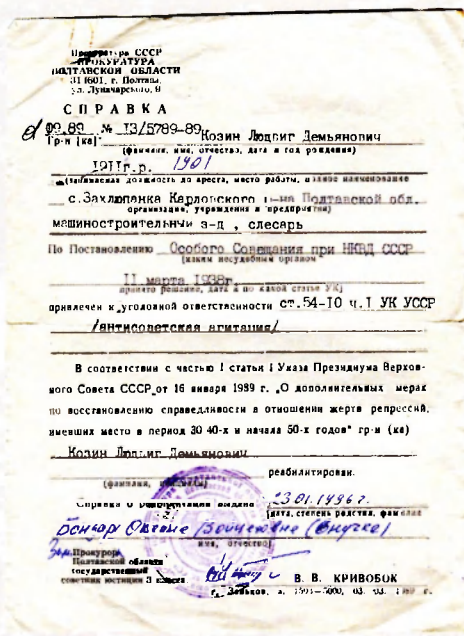
У 1937 році, під час репресій польського населення, нашу родину розкуркулили та вислали до Казахстану. Мама розказувала, що їх з маленькими дітьми (брату тоді було 7, а мені усього 2 роки) посадили у товарняк і повезли у казахські степи. Там, посеред степу, висадили і сказали – облаштувайтесь. Довелося рити землянку і там оселятися. Отак і перезимували у казахських степах, а потім нашу сім'ю знову переселили – в Україну, у Полтавську область. У Карлівці був машинобудівний завод. Батько, Людвіг Козіна, працював там слюсарем. Не знаю за що, за антирадянську пропаганду в документах написано, батька розстріляли у 1938 році. Мамі дали щось трохи там грошей, сказали, що чоловіка вже немає і щоб вона до дому їхала з дітьми.

...Мій вуйко Людвіг, що став комуністом, з нами трохи спілкувався. І з бабцюю Віхтою, вона в 1957 році померла, і з мамою. Мама, коли з нами з тої Полтави вернулась в Гречани, хати вже не мала, бо її зайняли комуністи, то до брата ходила, просила її допомогти, а він їй сказав: «Іди від мене, бо ще через тебе і мене розстріляють». Отакі страшні часи тоді були.

Мама розказували, що з тої Полтави довелось їй трохи пішки йти. То вже несила була мене нести, то вона мене в лісі лишила маленького. Тяжко було йти, не годна була, то вона мене в лісі під деревом посадила і пішла зі старшим братом далі. А я був такий маленький, худенький... Потім опам'яталася, прийшла, а я сиджу під тим деревом, плачу. Забрали з братом, а міг замерзнути. Вона, коли мені то розповіла, то я злився на неї довго...

Дуже ми голодували, так голодували. Не хочеться споминати навіть. Я не казав, що їсти хочу, казав: «Мамо, мене ніжки болять». А вона мені: «Почекай сину трошки, вони відійдуть, зараз полікуємо». Там щось зробить поїсти, дає мені, а потім питає: «Ну як там?», а я говорив: «О, мамо, вже легше». Отаке було. Але коли нема що їсти – то дуже страшно... Той страх на все життя закарбовується. Мама до смерті завжди про запас все купувала, бо боялася...

Довідка про реабілітацію. З сімейного архіву родини Козіна

Козіна Войцех Людвігович, 1935 р.н.

Як я то читала: «Арештований 23.09.1937 року, в листопаді розстріляний...», то думала, що в мене серце розірветься. Мій тато навіть не знав, хто я така, адже народилася 08.01.1938 року.

Батько говорив: «Я? В колгосп? Не піду!» Він мав свою землю, обробляв, людей наймав. За ту відмову попав під виселення, все забрали. Їх висилали товарним потягом. Вони тиждень їхали. Але добре, що на Дон, а не в Казахстан, там би ще гірше було. Мама розповідала, що коли їх привезли до села, наприклад, як наші Водички, то їм дали там хату людей, яких також десь відправили на висилку. То прийшла сусідка і говорить: «Люди добрі, переселенці, вам дали цю хату, а ви знаєте, в цій хаті всю сім'ю вирізали?». Мама сказала, що не будуть в тій хаті жити. І тато на другий день купив хату в Троїцьку. Ну точно на вулиці, як у нас в Гречанах... Нашу хату, міст, річку пам'ятаю. Стрий Янтек знайшов собі роботу на заготзерно, там давали гуртожиток. Тато влаштувався теслюю в міліції.

...Не всі були підлі, бо начальник побачив в татові порядну людину і рекомендував йому виїхати, бо є в списках. А батько твердив, що він нікому поганого нічого не зробив... Тієї ночі його не забрали. На наступний день вийшов на роботу і начальник відразу його в кабінет, і дуже до нього матом кричав, щоб батько хоч сина вивіз... Тато прийшов з роботи і сказав, щоб мама з Людвіком виїхали. І по-розумному зробили. Не поїхали вони в Гречани, бо могли їх впізнати, а поїхали в село, де їх ніхто не знає. Там залишили Людвіка. Мама з возиком з того села вночі поїхала. А через ніч начальник з другими прийшов арештовувати тата. Мама пригадувала, що вони ходили туди, де були арештанти, паркан з колючим дротом, і було там чоловік сто – самі чоловіки. Ходила вона з Вітусею, що на 10 років за мене старша. З дітьми пускали. Побачили, що тато несуть з стрием Янтком каструлю велику, мабуть, щось на смітник виносили. І Вітуса погукала: «Тато, тато», бо мамі не можна було... Тато їх побачив, поставив ту каструлю - він розумів, що мама залишалася сама з 6-ма дітьми і на сьоме чекає... А Янтек в той час бере з тієї каструлі капусту і собі на голову закладає і показує щось. Тато зупинився, взявся руками за голову і промовив: «Що ж ти будеш робити...». То єдиний раз, що вони побачили тата, а згодом прийшли до нього, а їм сказали, що вивезений в невідомому напрямку. То було в Троїцьку, тоді ще Донецька область...

**Хамська (Карван)
Міля Йосипівна,
1938 р.н.**

Діда забрали вже в Полтаві. Ніхто не знав. У 1961 році мій дядько Бронько писав у Москву, то прийшла відповідь, що батько помертвно реабілітований, але де він був вбитий ніхто не написав. Причин не було, щоб його забрали... Мабуть, через те, що був поляком.

Бабуся вернулася в Гречани з трьома дітьми: мама моя, її брат старший і молодший. До хати їх не пускали, бо дід репресований. Дід був ворогом народу і не було в нас права власності на хату аж до 1961 року. Жили?.. Ходили по хатах...

**Анзешина (Вербіцька)
Галина Андріївна,
1945 р.н.**

Дідусь пані Галини
З сімейного архіву родини Анзешиних

*1. Ви в участниках контрреволюційної
кавської групи, що під виглядом
група "Бунтарство" займались
антирадянською, націоналістич-
ною діяльністю?
2. Що крім вас брали участь
у цій групі?*

Батько пройшов війну... Коли його братів забрали (арештували як «ворогів народу» – прим.), він працював на механічному заводі. Токарем він працював. Вийшов він на прохідну і йде його сусід, який звернувся: «Войтек, я тобі зараз щось скажу, але ти не обертайся... Вчора вночі забрали твого брата з жінкою, то ти додому не повертайся... їдь прямо на вокзал...» На вокзалі в той час вербували на Донбас, на шахти... і він на шахтах працював, на візках возив з конякою вугілля. Розповідав, що робітники брали з собою їжу і складали в нього в возику, а щурі чули запах їжі і постійно стрибали в візки. Через те, що вдалося втекти на Донбас, його не репресували, як усіх братів.

Чоловік моєї сестри – Михайло Іванович, його батька в 1937 репресували.... Але він вступив до Ленінградського військового училища, служив в секретних військах ракетних і дослужився до звання майора. Він повернувся 1982 року на пенсію, після 25 років служби. Коли КДБ відкрило військові архіви, він вирішив дізнатись долю батька... В нього такий білий кошушок, ще з військових запасів був, і весь мокрий... Ми в нього запитуємо: «Там що дощ йде?». «Ні», – відповів. Він всю дорогу йшов і плакав. Він сховався в КДБ і написав заяву про свого батька, і йому видали довідку, що вбитий 23 лютого... В костелі можна побачити, більшість гречанських вбитих 23 лютого. Він прийшов і каже: «А для мене все життя 23 лютого було свято, день Радянської Армії...». Йому було 4 роки, коли його батька вбили ні за що...

**Стасюк (Хамська)
Галина Войцехівна,
1955 р.н.**

Мазури під час Другої світової війни

В 1939 році в СРСР було прийнято закон про загальну військову повинність. На той час існували певні обмеження щодо призову, зокрема, для фінів, поляків, болгар, греків, естонців, турків, карелів, німців. Призов репресованих «ворогів народу» обмежувався з причин нелояльності. Після вибуху війни між гітлерівською Німеччиною та Радянським Союзом виявилось, що Червоній Армії потрібні усі, в тому числі діти «ворогів народу» та репресовані за «польською справою» мазури.

Солдати Радянської армії.
З сімейного архіву родини Коза

Солдати Польської Народної Армії.
З сімейного архіву родини Якімович

У 1943 році радянська влада почала реалізовувати ідею створення повністю комуністичної польської армії, яка могла б діяти у військовому союзі з СРСР. Польська Народна Армія була створена у співпраці уряду Радянської Росії з «Союзом польських патріотів». 7 травня 1943 року було оголошено набір добровольців з числа «колишніх громадян Польщі непольської національності» та «поляків, постійних жителів та громадян СРСР» до лав Польської Народної Армії. Так мазури з Гречан та інших мазурських сіл потрапляють до лав цього війська. Хоча Польська Народна Армія і підпорядковувалася комуністам, участь у ній для багатьох людей польсько-мазурського походження була можливістю зберегти власну ідентичність, а для деякого й залишити далеке заслання, наблизитися до історичної батьківщини.

Внашу хату поставили два німецьких офіцери на квартиру з денщиком. Ми в кухні жили, а вони в хаті. Ми між собою польською спілкувались. Коли відправляли їх з фронту, підійшов денщик, дав мамі ковдру, мило, ще щось. Виявляється, що той денщик, хоч сам німець, його бабуся полька. Сказав він нам це, коли вже уходили вони. «Я, говорить, все слухав, що ви говорили. Не можна так розмовляти при чужих людях, майте це на увазі». Також він говорив: «Німці вже війну не виграють, не зможуть, хіба я хочу воювати... Я залишив троє дітей, троє хлопців, я працював перукарем... але тепер мушу воювати. Ми все одно війну програємо».

**Ченаш (Лоза)
Теофілія Альбінівна,
1926 р.н.**

Фото побуту мешканців Гречан.
з листа Ернста Хаґера, 1942 рік
З архіву Р. Гурницького

Пам'ятаю, як поїзд зійшов з рельс. Здається, то було в 43-му році. Состав тягнувся від переїзду через вулицю Урицького в Гречанах аж до речового ринку... Поїзд був радянський, їхав з Західної України. Туди багато людей побігли: і жінки, і діти, і підводами під'їжджали... Мені здається, що машиністи втекли. Там були фуфайки, кирзові чоботи, полушубки, борошно вищого сорту, цукор, багато чого. Я виліз на платформу, а там полушубки... А жінка каже: «Дай мені одного...». Я за комір і кинув їй, а інші почали галасувати: «І мені, і мені...» Сказав їм, щоб лізли самі. Я ще декілька скинув, взяв собі одного і зліз. Також декілька пар кирзових чобіт додому приніс...

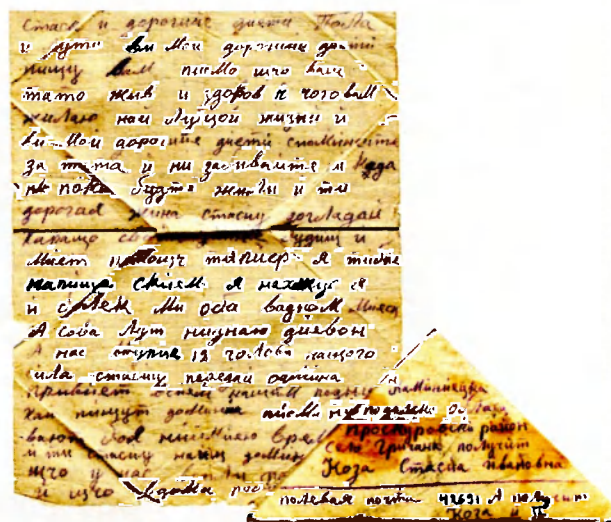
**Медляковський
Михайло Блажевич,
1930 р.н.**

Увійну ми, діти, на залізницю часто ходили. Збирали там перегари – залишки вугілля, що ще не догоріли в паровозах. Треба було чимось у грубі палити. А колись на грубі все робили – і хату гріли, і їсти варили. То одного разу ми з подружкою пішли за тими перегарами, збираємо, а тут чуємо німець нас гукає. Стоїть такий з автоматом наперевіс і показує: «Йдіть сюди, до мене». Нам аж кров похолола в жилах, думали все, зараз він тут нас розстріляє. Злякалися дуже. Але підходимо з тим старим кошиком до нього, а німець показує, щоб ми кошик тримали. Взяв зі свого відра та й пересипав нам майже цілий кошик печива. Ми такі задоволені тоді були. Як чкурнули з тої станції. Додому прийшли такі раді, таке те печиво смачне.

**Хамська (Коза)
Яніна Олександрівна,
1934 р.н.**

Фото солдатів в Другій світовій війні.
З сімейного архіву родини Маєвських.

Фрагменти листів до родин солдатів Карвана Антона та Кози Йосипа, призваних з селища Гречани до лав Червоної Армії.
З сімейних архівів родин Коза та Беляк

Колись старі жінки носили такі спідниці-трипілки, а «трипілки» — це метр вісімдесят ширини, зшитих між собою. І ось під такою спідницею моя тітка спасла дитя. На руках в цей час годувала немовля, і спеціально немовля щипнула. Дитина відчула біль і почала сильно кричати, а тітка сказала німцеві, що це тиф в дитини. Німці дуже боялися хвороби, і він відразу втік...

**Хамська (Карван)
Міля Йосипівна,
1938 р.н.**

2

Йосип Йосипович Окінський
З сімейного архіву родини Анзешиних

Вуйко, мамин брат, Окінський Йосип Йосипович, був забраний в 1943 році на війну і на початку 44-го року, в березні, разом з татом дійшли до Тернополя. Мій вуйко був сином «ворога народу», значить в розвідроті воював. Тож треба було йти і взяти «язика», німця... Пішов він у розвідку, і в селі Пушкарі повторив подвиг Матросова. В травні йому мало бути 22 роки.

**Анзешина (Вербіцька)
Галина Андріївна,
1945 р.н.**

Як німці окупували нашу землю, дівчат 16-17 років забирали в Німеччину на роботу. Найчастіше на заводи, на яких виготовляли патрони, зброю. Так забрали мою тітку, Беляк (Зачкевіч по чоловіку) Кароліну Адамівну, 1925 року народження. Там вона познайомилася з поляком Стефаном, якого також туди загнали. Там вони одружилися, і коли вже в 45 році прийшли визволяти радянські війська, то вони вирішили не повертатися додому, а поїхати в Францію. Тоді приходили кораблі з різних куточків світу. Вони чекали корабель на Францію, але його довго не було, і вони сіли на корабель, який прямував в Австралію... Так вони опинились там. Довго тітка підданство там не приймала, вони хотіли повернутися в Францію, але так там і залишилися.

**Осіпова (Карван)
Раїса Станіславівна,
1961 р.н.**

Мазури у ПОВОЄННИЙ ЧАС

Після закінчення Другої Світової війни у СРСР продовжувалася політика атеїзації суспільства та штучного формування « нової інтернаціональної спільності людей – радянського народу». Всі села були колективізовані, селяни закріплені за колгоспами. В мазурських селах, внаслідок репресій, війни, переселень, залишилися переважно жінки. Саме на їх плечі ліг тягар повоєнного відновлення країни. В умовах тоталітарної системи мазури були змушені зберігати свою культуру та традиції подалі від чужих очей. Моральною опорою для них були духовні братства Святого Розарію (ружанець) та Святого Франциска (терціарії), які в глибокій конспірації проіснували до часу перебудови в СРСР.

Ланкові колгоспу.
Фото з сімейного архіву родини Щепанюк

УПРАВЛЕНИЕ КОМИТЕТА ГОСБЕЗОПАСНОСТИ УНИАНСКОЙ ССР
на Хмельницкой области

19 октября 1950 г. № 44-У-О. 110/П-407. г.р. Хмельницкая
Хмельницкий областной суд г. Хмельницкий, ул. Сестровского, дом 8

Гр-н Борискич Ченал / Аниа Колеховне

СПРАВКА
о реабилитации

Постановление от 25 сентября 1938 года, которым осужден гр-н ЧЕНАЛ Борис Павлович, 1903 года рождения, уроженец с. Гречаны Хмельницкого района Хмельницкой области, работавший до ареста заводчиком колхозным Домом колхозника, постановлением Президиума Хмельницкого областного суда ОТМЕНЕНО и дело производством ПРОВЕРЯЕМО за отсутствием состава преступления.

Гр-н ЧЕНАЛ Борис Павлович по указанному делу РАБИН П. КСВАН / посмертно.

Подпись: начальник Хмельницкого областного суда / А. ВАСИЛЕНКО /

Подпись: начальник подразделения УДБ УОСР по Хмельницкой области / А. И. ЗАХАРОВ /

Довідка про реабілітацію посмертно.
З архіву родини Ченал

Після смерті Сталіна та настання «хрущовської відлиги», з'явилася надія на пошук інформації про своїх рідних. Люди почали писати заяви з проханнями надати інформацію про близьких, які були репресовані органами НКВС. Найчастіше у відповідях на запити органи влади повідомляли, що репресований помер у в'язниці внаслідок хвороби. В кінці 50-х років почалися перші перегляди справ та реабілітації. Але тільки у 90-ті роки стало можливим отримати інформацію про справжню причину смерті рідних.

Старшого брата Броника, як його звільнили, то забрали в трудовий табір, відправили з полоненими німцями Москву відбудувати. Він з Москви втік, приїхав додому, в Гречани – без документів, без нічого... А тут дозволили полякам до Польщі їхати. Тітка наша, мамина сестра, теж у Польщу їхала. І Броник щось собі надумав, що він з нею поїде. Страшно казати – в скрині їхав до Польщі, бо ж документів у нього не було, і так тітка його і перевезла. Так у 1947 році брат Броник опинився у Польщі, в Легніці.

Родинне фото.
Фото з сімейного архіву родини Совв

А потім, у тому ж 47-му, мама Віхта з таборів ГУЛАГу повернулася, 10 років там відбула. Як прийшла додому, то казала, що думала не переживе те все, серце лопне. Чого ж те серце не лопне, лишила трьох дітей вдома...

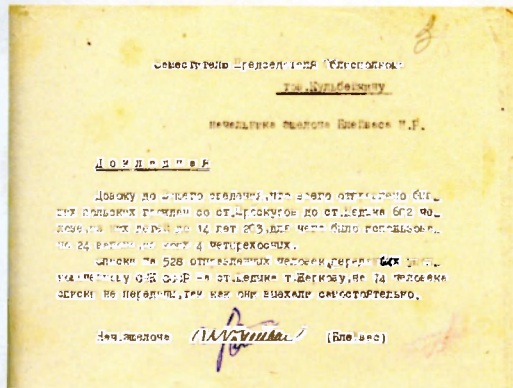
Та вона, коли приїхала з Новосибірська, то тут їй не дозволили прописатися, тільки в селі. То знайшлися в Шаровечці люди, прописали її. Але ж тут, в Гречанах, ми, діти, родина, то вона хотіла тут бути. А тут бути не можна. Ще одна знайома постаралася, влаштувала маму на роботу в залізничну школу прибиральницею (зараз школа №20 – прим.). То мама після роботи та й до нас йшла, до бабціної хати. Але прийшли з КДБ, застали її тут, у нас, і знову забрали. Дали ще чотири роки тюрми. Була в тюрмі, десь в Житомирі, потім ще десь там сиділа...

Як помер Сталін (у 1953 році – прим.), то мама ще була у в'язниці. Розповідала, що в тюрмі там арештанти, що з нею сиділи, дуже плакали. 14 років наша мама Вікторія Совва відсиділа по таборах і тюрмах... Коли повернулася з тюрми вдруге, у 1954 році, то вже не було кого там чіпати. І робити вже не було кого заставляти.

**Совва
Ганна Войцехівна,
1925 р.н.**

Влюдей були землі. Влада, колгосп їх відібрали. Що вони дали? 25 соток. В моєї бабусі було багато дітей і землі мали. Як відкрились колгоспи, тато був в армії, а мама пішла в колгосп... Видали нам червоні косинки, на підводу. Масовка була, колгосп організував... То за тих 25 соток все життя задарма пропрацювала... Вони ж не всі трудодні записували, а після війни податок зробили: 20 кг м'яса, 300 літрів молока за корову. Ціле літо – видоїла корову і несеш в молочне, тут близько, біля магазину, в другій хаті... І картоплю дай, і м'ясо дай, і 300 яєць дай, бо кури є... Цілий рік бігаєш - як не з одним, то з іншим. Люди ходили, як жебраки. Після війни було дуже тяжко. Вже після 60-х років стало легше...

**Ченаш (Лоза)
Теофілія Альбінівна,
1926 р.н.**

Довідка про переселення.
З фондів ДАХМО

Чоловіка батькової племінниці з Заріччя репресували, хату забрали, мама померла в 42 роки, троє дітей залишилось, то сестри позабирали дітей... так вона втекла в 47 році в Польщу, і ми мали з нею їхати. А бабуся «знулилися»: «Я не поїду, тут вся моя родина, всі мої поховані... хата, земля...» і так ми залишилися. Навіть маму мою зробили полячкою. Вона вихрестилась. Брали шлюб з татом в костелі. Тоді був такий закон: зараз не вихрещуються православні, не має значення. А тоді потрібно було. І Ян Ольшанський давав їм шлюб. Мама до смерті в костел ходила. Вона вивчила польську мову, розарій, навіть як хоронили то до костелу брали...

**Мартинюк (Щепанська)
Емілія Теофілівна,
1944 р.н.**

Через дві хати від мене була хата на «горбі», а на дворі велика калюжа. Нас усіх було 18 чоловік, рік-два різниці, з вулиці однієї ми були. Ми всі в тій калюжі купалися, всі були однакові... Милися, потім сукні сушили, знову в ту калюжу... Завжди ходили до Сторожуків, де зараз остання хата з парної сторони на вулиці Вишневій. Тато їх працював кондуктором на товарняку... Так завжди було – на плиті варився борщ і каша, і нас тих всіх вісімнадцять завжди там кормили.

**Анзешина (Вербіцька)
Галина Андріївна,
1945 р.н.**

Я пам'ятаю операцію в 1947 році з переселення поляків. Тоді багато людей з Гречан до Польщі виїхало: батькова сестра, наймолодша Ганя, з чоловіком та чотирма дітьми виїхали до Польщі, жили в Любатуві, то там ті родичі й досі живуть. Ми з татом до них у гості їздили.

**Сизова (Горчиця)
Ганна Іванівна,
1943 р.н.**

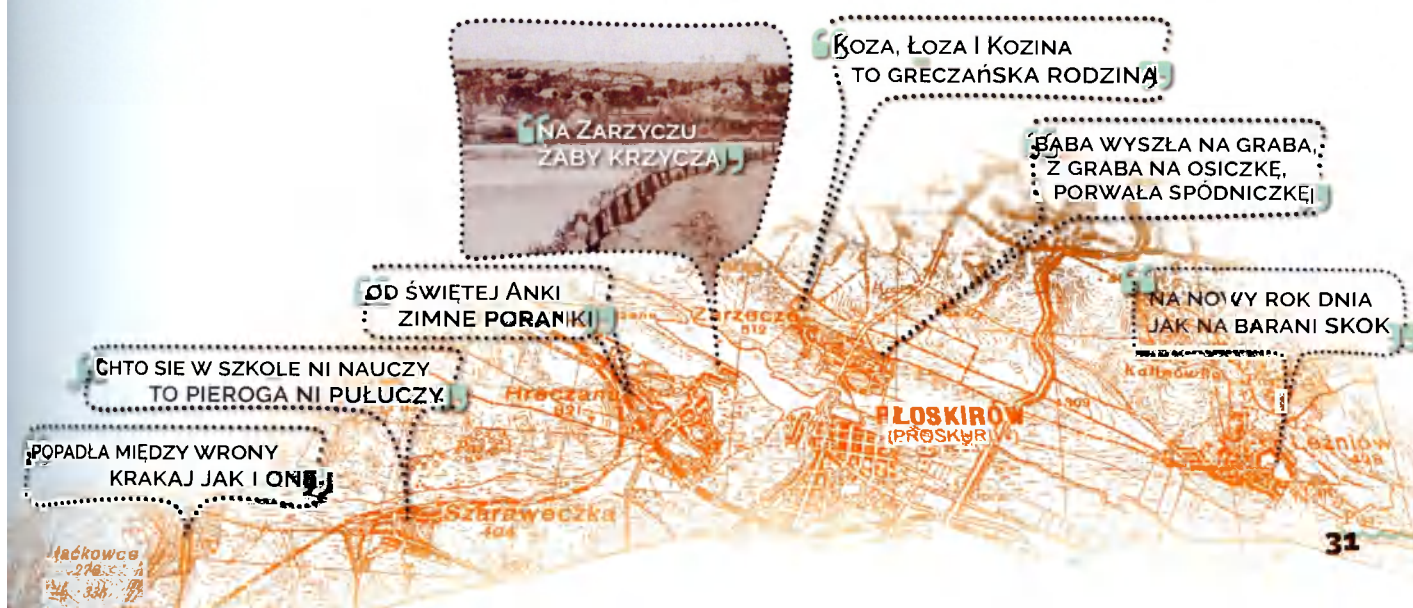
Один із списків польських громадян, евакуйованих з Кам'янець-Подільської області до Польщі. 1946 рік. З фондів ДАХО

Мазурська говірка

Польська мова в родинях мазурів – це говірка, яку принесли з Польщі їхні предки. Протягом кількох століть вона розвивалася поза польським мовним середовищем в оточенні української та російської мов, що мало значний вплив на подальше формування говірки. Наявність в сучасній польській мові, що використовується в родинях мазурів, українських та російських слів, фонетичних, морфологічних та синтаксичних впливів є результатом самостійного розвитку локальної польської говірки.

Мешканці Гречан та інших мазурських сіл називають свою мову «мазурською», і з огляду на збіжність назви з регіоном Польщі – Мазовією, вважають, що звідти прибули їх прадіди. Мазовія відома своїм діалектом, але в реальності окреслення «мазурський» та «мазур» колись вживались на позначення сільської мови та сільських мешканців. Мовні дослідження підтверджують, що місцева «мазурська мова» містить багато польських говіркових рис, які виступають в різних діалектах в етнічній Польщі, однак не виявлено в говірці мовних рис, типових для говірок Мазовії.

Польська мова в мазурських родинях – це пам'ятка про етнічне походження місцевих мешканців. Вона також є прикладом самостійного розвитку говірки поза кордонами рідномовного середовища. З історично-мовної точки зору локальна «мазурська мова» є унікальна.

Унас тут, в Гречанах, по батькові по-різному можна зустріти. Войцехів по вуличному називали Войтко, то дехто по батькові пишеться Войцехович, а дехто так і Войткович записали. Чи так само по вуличному Романа кликали Ромек, то його сина записали Ромікович, як цигана якогось... А то в одній сім'ї одна сестра була Людвігівна, інша – Людвіківна, а ще одну узагалі записали Леонідівна, бо в сільській раді сказали, що Людвіг немає такого ім'я, то українською буде Леонід. А такі ще в нас імена тут були – Зигман, Сигізмунд значить, Марцін, українською Мартин, Мартинівна. А Катя то польською Кася, баба Каська кликали. Баба Філька то Теофілія, в нас багато тих бабів Фільок було тут на пагурку. Мама показувала колось, як то польською пишеться – Юзьо то JOZEF, а Ясьо – то JAKOB. Мама тільки отакими, латинськими буквами, не нашими, й вмiла писати. Броніславів дуже багато було, дідо Броник казали.

**Козіна
Войцех Людвігович,
1935 р.н.**

Михайло
MICHAŁ

Мартин
MARCIN

Йосиф
JOZEF

Катерина
KATARZYNA

прізвище
FAMIЦJA
nazwisko

бур'ян
CHOPТА
chwasty

пляшка
FLASZKA
butelka

черв'як
CHPOBAK
robak

Мама з татом в сім'ї говорили польською, мазурською – мішаною мовою. Наприклад, в Шаровечці по одному розмовляють, а на Заріччі по-іншому. На нашій вулиці десь 5 хатин збереглися, в яких чиста мазурська мова. На Заріччі казали: «Poszłam na rudkę prać gałahudki». То значило: «Пішла на річку прати речі». Це гречанські сміялися над тими, що на Заріччі, бо в них інша вимова. В нас є така приказка про прізвища: «Лоза, Коза і Козіна – вся гречанська родина».

Загадка про гасову лампу: «Сидить на вікні і їй хвіст мокне». Загадка про очерет: «Стоїть над водою і чешеться бородою». Дітей на цьому виховували. Співали колискові, загадували загадки. А на Різдво спочатку була молитва, а потім починали всі разом співати колядки польською мовою: «Wśród nocnej ciszy» або «Dzisiaj w Betlejem»..

**Дияк (Лоза)
Ганна Станіславівна,
1946 р.н.**

Імена та прізвища на Гречанах були: Медляковські, Карвани, Гаюри, Зембіцькі, Окінські. Це були такі найбільш популярні. Павловські були, Юркевичі були, Шаповали. Лисяки – це в Шаровечці. Також були такі прізвища, як: Ігнат, Беляш. У моєї мами прізвище Беляш, а дівоче – Медляковська. А мати її також була Беляш. Імена, які були дуже популярні: Міхал, Блажей, Владислав, Теофілія, Анеля, Францішек, Антоній. Всі імена були такі типово польські. Броніслава, ім'я привезене звідти, пізніше тут стало дуже популярне. Хто тут не народжувався з дівчат, то називали Броня.

Pieśni DO Pana Jezusa

Zbawicielu jezu panie
 Jedynе serca kochanie
 Ręce nogi Twoe całuje
 Za grzechy swoje żałuje
 Całuje Twoe święte rany
 Zbawicielu nasz kochany
 Ręce oczy w niebo wznosze
 Od póżzczenia grzechów prosze
 Łzami się gorzka zlewajmy
 Szczerym sercem przeżekajmy
 Poki w życiu zostajemy
 Więcej grzeszyć już nie chcemy
 O Maryjo Matko Boża
 Najśliczniejsza rajska róża
 Módl się do Boga za nami
 Nieszczęsnemi grzesznikami

Родинний пісенник
З архіву родини Козіна

Мазурський діалект – це ні українські, ні польські вирази. Пам'ятаю, як ходила до початкової школи, то отримала хорошу оцінку, бо розмовляла на цьому діалекті. Вчителька польської мови, молода, з боку дуже прислухалася, коли я спілкувалася з іншими власне на цьому діалекті. Так мене виховала моя прабабуся. Навчала мене читати. Зі мною вона спілкувалася, використовуючи саме цей діалект. Це було так по-нашому. Коли спілкуюся через Skype з родиною, то кажу: «Скажи по-нашому». Вони знають, як це по-нашому, і так розмовляють. Старші люди власне ще так розмовляють. Молоді ж важче в такий спосіб спілкуватися. Було багато таких «своїх» слів. Наприклад, гадюка, рашка, коцюба, каструля.

Гадюка – це змія в українській мові. Але гадюка, а не гадюка. Знову під час транслітерації по-іншому пишеться, ніж читається. Наприклад, контейнер, у який збирався попіл з печі, називався рашка. Можливо, це слово було похідне власне від давнього українського діалекту.

Карван Броніслава,
1946 р.н.

Довідка

Видана громадянською сільською радою
Щепанської Анелі Іосипівній втім
що вона дієко урочення с. Гречани
народження 1876 года

Довідка видана на пред'явлення
в Проскурівській загс. п/о що
стверджує Гречанська с/рада

Голова с/р. *Гу*
Секретар. *Сух*

У. С. Р. Р.
и К. В. С.

АДМІНІСТРАЦІЙНИЙ ВІДДІЛ
ПРОСКУРІВСЬКОГО
ОКРВИКОНКОМУ

Відділення Запису Актів
Громадянського Стану.

10го вересня 1926 р.

Ч 490

м. Проскурів.

Метрична довідка.

Дана на Проскурівським Округним Відділенням
Записів Актів Громадянського Стану втім, щяк видно
з метричної книги Проскурівського *Кам'яна*
за 1906 рік, що знаходиться в архіві Скрзагс'у,

гр. *са Масурекова Іва Іва*
івні народження в Квіжжя
тища дев'ятсот зетвітого
року

Акт *народження* записаний під Ч *196*,
що підписами та печаткою свідчиться

Завокзагс'ом

Архиваріус

Dom Ludowy

Матеріальною культурною спадщиною мазурів є історична будівля «Dom Ludowy». Ця будівля була побудована внаслідок політики коренізації. Назва «Dom 1929 Ludowy» по сьогоднішній день прикрашає фасад цього будинку. Мешканці села Гречани працювали на будові на добровільних засадах. За переказами, з кожного подвір'я збирали по п'ять карбованців (як на той час досить значна сума) на будівництво. Функціонувала у цьому будинку школа, бібліотека та магазин. Розміщувалися польські клуби та спортивні товариства. Під час політики Великого терору «Dom Ludowy», як польський культурно-просвітницький центр, перестає існувати.

Польська громада міста Хмельницького, яка об'єднує нащадків мазурів, ініціювала проєкт ревіталізації історичної будівлі. Проєкт передбачає створення креативного простору розвитку соціального капіталу громади через неформальну освіту та мистецько-культурні заходи, що поєднують історію з сучасністю. Буде тут місце і для повноцінного музею мазурів.

Фасад споруди «Dom Ludowy» у 60-х роках XX століття.
З архіву Ю. Серкової

Візуалізація фасаду Креативного простору «Dom Ludowy».
Автор: Reifschneider-Dzhula Architectural Group

Учні першого класу семирічної школи №12. 1946 рік.
З архіву Ю. Серкової

Моя мама розповідала, що на місці, де зараз стоїть Дом Людовий, була корчма. Там пили і гуляли. Коли вже прийшла радянська влада, то ціле село збиралося, зібрали гроші і ходили люди будувати той будинок. Побудували його, як я вже була в 4 класі.

**Ченаш (Лоза)
Теофілія Альбінівна,
1926 р.н.**

Мама розповідала, що як будували Дом Людовий, то люди по п'ять карбованців здавали, а п'ять карбованців – то майже корова. Школу там зробили. А там, де 12 школа – там Полозов будував.

**Михалець (Бочуляк)
Ганна Михайлівна,
1929 р.н.**

Ми були післявоєнні діти. І ми ходили в перший клас, серед нас були діти і 36-го, і 37-го, і 38-го і навіть 35-го року народження. Ми всі ходили в один клас. Був вчитель Кметь – він воював, то завжди був в офіцерській формі, правда без погон. Навчалися ми **наверху**, на низу було так: там де зараз **магазин**, був коридор, справа була бібліотека. Прямо, де магазин, був клуб. Тут де підсобка – була сцена, а де кабінет – там сидів завклубом, там квитки продавалися, віконечко було. В другі двері вхід на другий поверх. Як йдеш, другі сходинки, там жили викладачі, а зі сторони провулку Шкільного був магазин, там торгував Іцек, продавав канцелярське приладдя, продуктивим згодом його зробили. Десь в 70-х роках там навіть посуд продавали. Ліля Дияк там торгувала. А потім чомусь його закрили. Там, на другому поверсі було, 4 класи, був дуже великий коридор, буфет, де продавали булочки, але не кожне дитя собі могло дозволити купити їх, не всі діти мали гроші. Як правило, купували діти, в яких був батько – вони були багатші.

**Хамська (Карван)
Міля Йосипівна,
1938 р.н.**

Для актов, оплачиваемых сбором высшего оклада, на сумму не свыше 200 рублей, и для актов, оплачиваемых сбором низшего оклада, на сумму не свыше 2000 рублей.

Акт о вступлении в наследство
 отставного капитана
 Николая Ивановича
 за 1882 г.

Спр. 57-58. 1886

Всего вступил в наследство
 отставной капитан Николай Иванович
 за 1882 г. 1886

Акт о вступлении в наследство
 отставного капитана
 Николая Ивановича
 за 1882 г. 1886

Всего вступил в наследство
 отставной капитан Николай Иванович
 за 1882 г. 1886

Акт о вступлении в наследство
 отставного капитана
 Николая Ивановича
 за 1882 г. 1886

Всего вступил в наследство
 отставной капитан Николай Иванович
 за 1882 г. 1886

Акт о вступлении в наследство
 отставного капитана
 Николая Ивановича
 за 1882 г. 1886

Всего вступил в наследство
 отставной капитан Николай Иванович
 за 1882 г. 1886

Handwritten text in Cyrillic script, likely a header or address, including the name "Королевский" (Imperial).

Handwritten numbers and dates: 1800, 1801, 1802, 1803, 1804, 1805, 1806, 1807, 1808, 1809, 1810, 1811, 1812, 1813, 1814, 1815, 1816, 1817, 1818, 1819, 1820.

Почтовый билет (Postal ticket) with handwritten details and a circular purple stamp.

Main body of handwritten text in Cyrillic script, containing a detailed message or receipt.

Handwritten signature and date at the bottom of the document.

Релігія в житті мазурів

Уявити собі життя мазура на Поділлі без католицької віри неможливо. Для мазурів костел був основою їх світосприйняття та зв'язком з батьківщиною. Такий порядок зберігся з давніх-давен до наших днів.

Перша кам'яна будівля парафіяльного костелу в Проскурові була вимурована Мацеєм Журовським у 1801 році.

За даними 1884 року парафія Святої Анни налічувала 8684 вірних, в більшості – мазурів. На початок 20 століття стара будівля костелу стала затісною для такого великого приходу. В 1916 році освятили новий храм на честь Святої Анни, що був побудований на місці старого. На той час прихід налічував 12687 парафіян. Служби тоді проводилися латиною, а проповідь говорилося польською мовою. Спількувалися тоді в храмі люди між собою та зі священником польською мовою. Служба була двічі на день – зранку і ввечері.

Костел св. Анни в Проскурові, 1905 рік.
З архіву костелу св. Анни в Гречанах

Ходили до каплички. А на костел люди склалися і побудували його тут, де школа. Три роки не могли його зруйнувати, валили... валили... такі були міцні стіни, що підвода могла по них їхати... такі грубі були... Дуже гарний був, я ходила ще до того костелу, так на підвищенні він був... кості пам'ятаю... там, мабуть, цвинтар був за костелом.

**Михалець (Бочуляк)
Ганна Михайлівна,
1929 р.н.**

Костел на місці першої школи був дуже гарний, не малий був. Шпиль в нього був високий. Паркан був, кований, з трояндами, з квітами. За костелом колись був цвинтар, бо одного разу йшла через річку Плоску, а на весну дуже багато води було, то як йдеш кладкою з села до міста, до костелу, то кладка «їздила» по воді. До костелу ми ходили щотижня. А як костел був зачинений в радянські часи, то святили паску в церкві, та що біля базару.

**Ченаш (Лоза)
Теофілія Альбінівна,
1926 р.н.**

Біля костелу був паркан. Стовпи бі між ними цеп. В будні дні то не було багато людей в костелі, а в вихідні приїздили возом люди з польськомовних сіл: Шаровечка, Мацьківці, Гречани і Заріччя... Люди йшли молитися Богу. На фасаді пам'ятаю ніші, в яких стояли ангели чи святі. Той костел нелегко було зруйнувати...

**Медляковський Михайло
Блажевич,
1930 р.н.**

Костел св. Анни в Проскурові, 1936 рік.
З архіву костелу св. Анни в Гречанах

Як розкулачили, то в каплиці на Гречанах зробили комору. Раз була зима і я сама пішла до тата, десь років п'ять мені було... Як увійти до костелу, відразу за дверима, був стіл. За столом стояла бочка меду і драбина на верх... Батько мене взяв на верх і по правій стороні, накритий лахами, лежав Ісус маленький... Так пам'ятаю – ніс здертий вже, коліна і пальці... Тато показав і сказав, щоб я нікому не говорила. Також там ікони були.

Каплиця в Гречанах.
З архіву костелу св. Анни

При німцях, там де костел був, була якась кімната, туди німецький ксьондз приїздив. А Капустякова бабуся... вона нас вчила – і старших, і молодших. Ми сходилися під костел, сідали і нас там вчили. І так нас вчили до першої сповіді. То десь 43-го року ми там брали першу сповідь.

**Данильченко (Сова)
Броніслава Антонівна,
1931 р.н.**

Розказувала мама мені і про старий костьол, який був у Проскуріві, на місці першої школи. Казала, він був дуже гарний. А я пам'ятаю, що уже після війни, десь рік був 1948, то я була на місці того костьолу. Якесь свято було, костьолу вже не було, одні руїни, але на подвір'ї там був будиночок, він і досі там стоїть, і там такий піддашок був, і там проводилася Служба Божа, бо не було де – костьол зруйнований, а в каплиці на цвинтарі склад зерна. Мама розповідала, як ту капличку будували майже усім селом. Але, в основному, в будівництві брали участь ті люди, що от тут біля Дому Людового жили, зокрема, носили обіди будівельникам. Розподілили на щодень, яка сім'я з якого будинку обід носитиме...

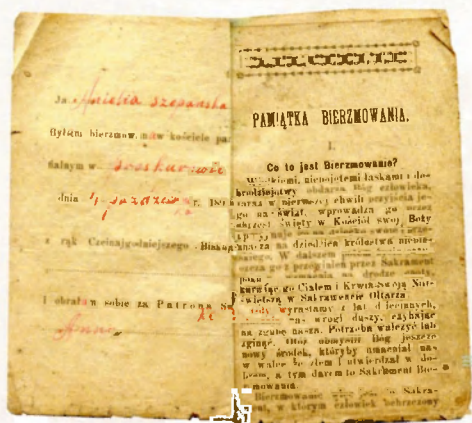

Моя бабуся Анна входила до такої спільноти, терціяри їх називали. То у них навіть було таке однакове вбрання, коричневе, вони його абіт називали, і хусточка така спеціальна. І в тому вбранні терціарів хоронили. І вони всі старалися в одному місці бути поховані, отут на цвинтарі коло каплички. Перша могила – то наш ксьондз, той перший, що після війни у нас був, Борисович. Дуже був розумний ксьондз, дві вищі освіти мав, був доктором історичних наук. То за його могилою, у тому ж ряді, усі гречанські терціяри похоронені. І моя бабуся, бо теж була терціаркою.

**Сизова (Горчиця)
Ганна Іванівна,
1943 р.н.**

Вівтар костелу св. Анни в Гречанах.
З архіву костелу св. Анни в Гречанах

Приїхав на зупинку «пазік» і вийшов з нього такий чоловік... з бородою, його тільки з тюрми випустили. Він був з Білорусі. Пізніше ми дізналися, що це був ксьондз Борисович, його сюди направили... люди ходили, дуже просили... Нас готовили до першої сповіді, була така Текля, вона жила на Вокзальній, туди далі... Старенька хата в неї була... Вона грала на органі. Виявляється, вона була монашкою... в таємниці. Нас всіх вона готувала до першої сповіді, чотирнадцять років нам було. В костелі все було зламане, то тато допомагав ремонтувати. Навіть монстрацію ремонтував. Тоді не можна було щось таке купити... Ми як бачили молитовник чи розарій, то це було велике щастя.

Пам'ятка до миропомазаня.
З сімейного архіву родини Мартинюк

Отці костелу св. Анни в Гречанах.
З архіву костелу

В класі були «сексоти». В дев'ятому класі з подружкою Людою Дуневич поїхали на Пасху до Львова. Але понеділок в школі ми пропустили. І хтось нас «зложив», і нас «за вухо» і до директора, що ми там поїхали спеціально до костелу. А доказів немає... Ми ж були, звісно, в соборі, і ночували там... Але нормально... Батьків викликали, щось там «потурали» та й годі... Я здогадуюсь, хто нас здав, але не скажу... Вона зараз вже ходить до костелу.

Цікаво є те, що раніше службу проводили спиною до людей. Служба була латиною. Розвертався ксьондз, коли вже благословляв.

**Мартинюк (Щепанська)
Емілія Теофілівна,
1944 р.н.**

Я до костелу ходила з дітьми. І одного чоловіка поставили пильнувати, хто ходить в костел. Раз я схожу з старих хорів, цілую хрест, а він мене за руку і запитує, чиї діти. Сказала, що мої. Він весь час там чергував. Павел Казміцький, органіст, говорив, що той чоловік цікавився в Павла, хто в нього в хорі співає. А він йому відповідав, що співають усі, хто приходить. Він шкоди не зробив нікому, хоч і був наглядач від влади. А зі школи також чергували, дивились, щоб не було нікого. І одного разу підійшли до моєї Іри, і сказали, що повідомлять в школі, що ходить в костел, на що я відповіла: «Нехай говорять. Я сама піду і викладачам поясню, що краще, щоб дитина ходила в костел зі мною, чим десь в пивній сиділа...». Довго сторожували, щоб не ходили до костелу. А потім ці, що сторожували, в перших рядах до костелу на вернулися.

Перше причастя.
З сімейного архіву родини Собко

Ксьондз Хоміцький, який потім був в Мурафі, домігся, щоб Борисовича, після того, як випустили з в'язниці, дали нам. Тоді дали дозвіл мати службу з опівночі. Як тільки Борисович зайшов до костелу, йому вже дозволили правити, він промовив: «Greczana spragnela deszczu. Jezus dal wam deszcz...», і дощ тоді пішов. Спершу він хрестив хлопців, кілька раз перед костелом, прибудови ще не було, а потім дівчат. І на першому гробі він впав... зморився... і так спав до рання. Так багато було людей до хрещення.

Коли помер Борисович, то з парафії в Маниківцях забрали нам ксьондза Яна Ольшанського. То люди покинули роботи, буряки, і прийшли на площу, щоб віддали їм ксьондза. Згодом дали ксьондза з Городка. Городоцькі прийшли, а ксьондз вже на Мшу був одягнений, то вони його роздягнули і забрали з собою, бо в нас велика парафія, і нам дадуть нового, а в них мала... Забрали, навіть не дали службу відправити.

Богослужіння з костелу св. Анни в Гречанах.
З сімейного архіву родини Собко

**Собко (Гурніцька)
Станіслава Йосипівна,
1937 р.н.**

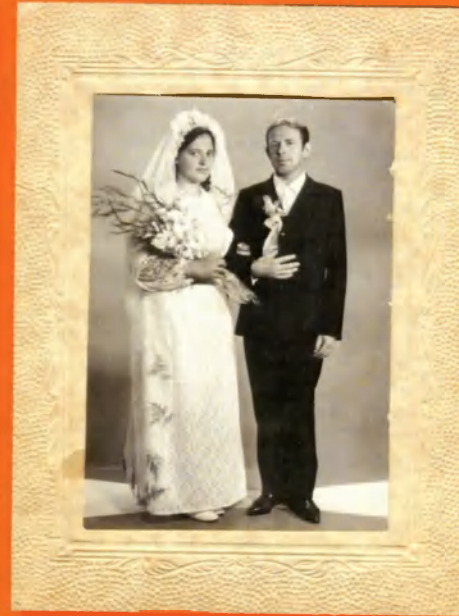
В школі за те, що ходила до костелу, зазнавала утисків. Я дуже запам'ятала, як у 1986 році пішла до костелу сама, бо бабуся вже померла, і в 86-му році ще записували школярів, хто прийшов на Пасху, вже саме на літургію. Був такий дільничний, високий хлопчина, і вчитель з 20-ї школи приходив. А ми поза городи ходили, щоб посвятити паску, дуже хотілося... Так само колядувати ходили в школі, то як хтось проговориться, то сварили...

**Лемішевська (Щепанська)
Людмила Іванівна,
1951 р.н.**

*Жінки з родини Щепанських.
З сімейного архіву родини Щепанських*

Мазурські традиції

Мазурські традиції нерозривно пов'язані з католицькою вірою. Відкривався цикл зимових свят Різдвом. Ввечері 24 грудня, на Вігілію, коли на небі з'являлася перша зірка, вся родина збиралася навколо столу з пісними стравами. Розпочинали вечерю з молитви, після цього всі ділилися оплатком і склали побажання на наступний рік. По вечері родина йшла до костелу на святкову Службу – Пастерку.

Цікаво відзначали свято Трьох Королів, яке випадає на 6 січня. Заздалегідь готували костюми, розподіляли ролі, вчили слова. До групи ряджених входили: король Геральд, ангел, єврей, турок, рицарі, чорт і смерть з косою.

Навесні готувалися до Пасхи. Наводили порядки в хатах, намагалися приготувати найбагатший стіл. На другий день Пасхи був поливаний понеділок, коли хлопці та чоловіки обливали дівчат та жінок водою.

Крім католицьких свят, місцеві традиції можна було побачити в обрядових діях – на весіллях, хрещеннях та похоронах.

Весілля в Гречанах.
Фото з сімейного архіву родини Янушевських

Заручини. Колись не ходили на побачення, не зустрічалися так, як зараз. Якщо хлопцю подобалася якась дівчина, він йшов до неї зі старостами. Їде мати домовлятися, а дівчина не хоче виходити заміж за того хлопця. Інколи було й так, що хлопець брав з собою, наприклад, свого брата чи дядька. Вони й їхали туди разом, такі собі старости. А дівчина не хоче виходити за нього заміж. Вона відмовляє. Каже, що дає йому макогона. Як вже дає макогона, то означало, що не хоче його. Але тільки так говорила, а не насправді давала макогін хлопцю. Відмова означала макогін. Пізніше, наприклад, йому інша сподобалася. Він їде до іншої і вона погоджується вийти за нього заміж. Тоді визначали день, коли буде весілля. Були дні, в які весілля робити заборонялося. Наприклад, у вівторок, середу, четвер. В суботу робили, а в п'ятницю вже не робили. В неділю також не святкували, бо люди тоді ходили до костелу. Так мені моя мама розповідала.

А ще раніше було так – як мама з татом сказали, за кого маєш вийти заміж, так мало й бути. Колись мати з батьком визначали, з ким ти маєш одружуватися. Проте в наші часи такого вже не було.

Коли вже визначилися з датою весілля, тоді за декілька днів до нього наречений їхав до нареченої на вареники. Молода готувала вареники. Але ліпила їх не тільки майбутня дружина, але й її батьки. Молодий приходив з дружбою, свахою і сватом. Приходили всі, хто був в старостах. Готували здебільшого вареники з сиром і сметаною. Їде молодий на вареники до молодої. На столі були не тільки вареники, проте їх найбільше цінували.

Весілля.
З сімейного архіву родини Ченаш

Завтра весілля, а сьогодні баби роблять гільце. Молода з першою дружкою ходила просити на весілля. Дружкою була її подруга, або ж хтось з родини. Як наречена підходила до хати, казала: «*Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus. Добрий день. Просили вас тато і мати, і я прошу, щоб приходили на весілля*». Бере усіх за руку, цілує. За тиждень до весілля наречена ходила просити тих, хто живе далеко. Якщо ж близько хтось живе, наприклад, тут, в Гречанах, то могла піти навіть за день до весілля. Якщо весілля було в неділю, то навіть в суботу, або в п'ятницю ходила просити, якщо когось забула запросити. Запрошувала усіх своїх знайомих дівчат: подруг, а також з родини. Молодий дружба повинен був дістати гільце, як ялинку таке красиве.

Весілля
З сімейного архіву родини Гурницьких

Дружка повинна була з кольорових стрічок наробити різну красу. А старша дружка мала робити квіти по боках, які виливалися з воску. Також для молодої робили галяндри. Галяндри – це українською корона. Квіти, наприклад, рози, вмочували у білий віск. Галяндру майже місяць виготовляли з воску, як для Снігурки. Для цього використовували дротики. Дружка повинна була для хлопця наробити букетиків. За кожен букет вона брала гроші. В молодого світили робили ці букетики. У молодого – світили, в молодої – дружки. Фату нареченої шили з прозорої тканини. Ось тут була фата, ось тут корона. Гарно було, дуже гарно. Квіти також тут з гіллячок з боку любили чіпляти. Це було гільце на вечір. Молода просила на весілля, на гільце. В молодого сходилася його молодь, а в молодої – її. В день весілля наречена виставляє дружбу і дружку, вони називалися сватами. Вони їхали до молодого, щоби приїхати з гільцем. Їхали, співаючи в дорозі пісень:

«Через гору та й в лісок,
ой подай милий голосок,
ой рада б я подати,
будуть ся люди сміяти,
не так з тебе, як з мене,
ой, що ти ходиш до мене...»

Тоді люди розмовляли польською, а пісні співали українською. Наші старші люди не вміли розмовляти українською, а пісні такі співали. Хоча польські пісні також виконували.

Коли прийшли вже до молодого, то забирали його, дружбу і дружку, і світил, і всіх молодих. У молодого була сваха і сват, в молоді також була сваха і сват. Їдуть дорогою і знову співають різні пісні українською. По дорозі на гармошці починали грати. Приходять, а молода стоїть вже за скринню. Старша дружка стала біля неї. Свати заходять. Наречена приносить ялинку, тобто гільце. Для цього обирали гарне дерево. Приносить і каже: «Дівчата і дружки, прошу вас, прийміть це гільце на моє весілля». І так тричі. Старша дружка приймає гільце. Ставить його в буханку хліба. Дівчата ж довкола скрині починають чіпляти ті квіточки. На самому початку приходять сваха, чіпляє вершок на голову нареченої і каже: «Ой, тебе мати, просимо благословення. Чи можна зняти цей верх?». Верх повинен бути з калини, жита, пшениці. І це сваха чіпляє на голову нареченій. Мати каже: «Нехай вас Бог благословляє». І так тричі.

Весілля
З сімейного архіву родини Мартинюк

Починає співати: «Перша квіточка, молода Ганнуса, благослови Боже, благослови Боже, чи батько, чи мати....». Знаєте, що цікаво – знову українською. Так тричі мусить заспівати. Важливо, щоб той вершочок на весіллі не зірвали, бо тоді молоді у шлюбі не будуть щасливі. На весіллі завжди є така бабця моторна, яка хоче його вкрати. За сватів брали старших, а молодих і не одружених за дружку в молоді і за світил у молодого. Перша сваха, яка чіпляла ту калину, мала бути одружена і дуже красива, щоби молодята добре жили. Коли вже закінчили робити гільце, наречена приходять і каже: «Дякую вам, дівчата, що мені гільце зробили. Бажаю вам, щоб ви через рік усі заміж повиходили». Три рази промовляє. І всіх б'є тим гільцем. Втікає до хати, пильнує, щоб ніхто квітів не зірвав. І тут починаються танці. Потім усі починають їсти. За столом вже продають гільце, яке дружба мав обов'язково купити. Одна склянка мандрувала по кожному столу для частування. Вона мала обійти майже двадцять три столи за весь вечір. На столі мав бути квас з солодких буряків, капуста, драхла – холодець, плячки – такий білий хліб. Якщо хтось не з'їв спечені пироги, то швидко з'їдали.

Весілля.
З сімейного архіву родини Шаповал

Коли вже всі наїлися, то молода вносила гільце. Разом з дружкою мала його продавати. Дружка міцно тримала гільце, щоб свати молодого не вирвали його. Це все відбувалося, ніби на базарі. Кожен пропонував різні ціни. Казали, що гільце коштує стільки, скільки й наречена. Скидалися коштами. Дружки співали: «Ой, дружбонько мила, в тебе очі сиві, очі чорні, а як сяде на коника....», «А староста добрий пан, добрий пан».

Сміються. Кричать. Забирає дружба гільце, а молода залишається вдома.

**Мілінська (Коза)
Анна Людвіківна,
1930 р.н.**

На Різдво старалися приготувати 12 страв, навіть під час війни. Вдома святкували. Вареники, капуста... На Вігілью нежирне, а на другий день холодець, ще щось готували. На весілля давали драгли, колотуху (ряжанку – прим.), ще щось, але не було такого, як зараз... Співали, це вміли... А моя бабуся, це ще до війни було таке, що вони не мали навіть шматочка хліба. То бабуся з дому брала хліб і так йшла, куди її кликали. Ні картоплі, ні хліба, нічого... якось так жили... бідно...

**Данильченко (Сова)
Броніслава Антонівна,
1931 р.н.**

На свята закривали тичками вікна. Так святкували Вігілью, щоб ніхто не бачив, що світло є. Відзначали. Страви були, які Бог послав. Як був голод 33-го, то мама морквину для молодшої сестри Королі вирвали на городі, якось там виросла, пошкрябали і дали їй, бо я вже моркву їла...

**Михалець (Бочуляк)
Ганна Михайлівна,
1929 р.н.**

Весілля.
З сімейного архіву родини Присяжних

Не давали святкувати. На Різдво готували кутю, млинці на воді, солі і борошні, мама любила тоненькі, а я товсті. Вареники з капустою на олії, чорносливом... Сіно клали на стіл, накривали скатертиною, а під сіно і досі кладемо сіль, часник та шматочок хліба... Навіть буває, що без скатертини, на сіно ставили страви... Після вечері дітям кидали горіхи і цукерки, щоб вони збирали. При цьому діти мусили імітувати звуки тварин, які водяться в господарстві. Сніп приносили, робили дідух з пшениці, жита і там також клали цукерки. Раніше було цікавіше.

**Собко (Гурніцька)
Станіслава Йосипівна,
1937 р.н.**

Я пам'ятаю, що у нас була кутя під лавкою, тоді в кожній хаті стояла лавка, і під тією лавкою стояла кутя, без маку, без горіхів, без халви, як зараз... Зараз кутя з медом, а колись забігла, хочеш їсти – взяла тієї куті, цукру, води з відра налила... Капуста смажена завжди була, хліб здоровий з печі був.

**Хамська (Карван)
Міля Йосипівна,
1938 р.н.**

Родинне фото.
З сімейного архіву родини Буяр

На свята ходили всі до бабусі. Не було телефонів, але ми всі знали, з дому щось приносили – хто яйце, хто хлібину... Так і збиралися усі. Садочок був тут, бабуся дасть рядно, ми посідаємо... Було нам весело, добре... Нас ніхто не вчив як треба робити. Нам завжди говорили: «Роби так, щоб після тебе не потрібно було переробляти. Шматочок зроби, але щоб було добре».

**Буяр (Деражанська)
Ганна Войцехівна,
1940 р.н.**

Мама розповідала, що на початку посту бабуся вимивала усю посуду, від ложки до каструль. Геть з содою усе вимивала, щоб нічого ніде не було масненького. І протягом усього посту нічого масного абсолютно ніде не було... Щотижня пекли пироги – з горохом, солодкі з цукровим буряком, з чорносливом... Напікали повно, щоб на цілий тиждень вистачило. Ну, і все своє їли – бараболю, городину якусь, корову майже всі тримали, то молочне було...

Святий вечір цікаво починався. Усі дуже гарно одягалися, у святкове усе. Коли заходило сонце, то господар заносив до хати сніп жита чи пшениці, якихось колосків, та в'язочку сіна. Сіно клали під стіл, сніп ставили десь на видному місці. Тоді родина сідала вечеряти, потім, опівночі, всі завжди йшли на святкову Службу Божу, Пастерку. У перший день свят в гості дуже ходили. Я не пам'ятаю таких свят, щоб до нас ніхто не приходив, завжди були то мамині, то татові родичі... А на другий день свят (десь з 5 години ранку) обов'язково йшли колядники.

Інсценізація до свята Трьох Царів.
З архіву родини Бондар.

Потім, 6 січня, знову свято – Тших Крулі (Трьох Царів). І в нас ті Крулі теж ходили. Там була така ціла сценка, такі гарні слова і ролі, так гарно грали всі ті наші учасники, які збиралися в ту групу. І теж такі костюми були гарні – там і рицарі, і крулі, і турок якийсь... І теж ходили по всіх хатах з тією сценкою. До речі, така група була не одна, їх було на село кілька. Пам'ятаю, як вони грали, ну просто аж мороз по шкірі, так гарно було. Не було такого року, щоб не було цього. Різдво і свято Трьох Царів – то були основні зимові свята. Новий рік вважали радянським святом, то в Гречанах його не дуже тоді святкували. А от ці два свята – обов'язково.

Потім, навесні, теж дуже гарно було. Пам'ятаю, дівчата збиралися, співали. От як то зараз якісь фольклорні виступи показують, де дівчата веснянки співають, то так і в нас тут було. Кожна вулиця збиралася. Як тільки весна, починає тепло бути, то вже ввечері дівчата збираються на співи. І то кожна вулиця собі окремо. І то так було цікаво, гарно – місяць на небі світить, тиша, бо ж транспорту такого ще тоді не було, і чуєш – там десь лунає спів, то там лунає... І веснянки дуже гарні були, на польській не дуже багато, то в основному українською співали.

Пасху завжди теж дуже урочисто святкували. Зранку усі йшли, віталися: «Pan Jezus z martwych wstał! – Prawdziwie powstał!». І теж, пам'ятаю, в гості всі ходили, родина до родини. Отак вийдеш на вулицю і бачиш – там пішли гості до тієї хати, там до тієї...

На Пасху в основному крашанки робили – варили яйця в лушпинні цибулі, вони тоді червоні такі ставали. А дехто, хто умів, то писанки писали. У мене отут через дорогу була жінка, сусідка, то вона дуже гарні писанки писала. Я так пам'ятаю, задовго ще до Пасхи, вона починає писати яйці. Така в них була піч, вона сідає коло неї, запалює свічку, і такий писачок в неї був, така кісточка з дерева, а на кінці чи то цвяшок, чи то якийсь такий наконечничок, і вона тут на цей писачок насаджувала віск і потім скоренько на яйці вимальовувала такі усякі різні орнаменти, дуже гарні – то якісь граблі, то якісь хрестики... Але дуже мало таких людей було, що вміли писати писанки.

А ще на Пасху, і то традиційно так було, на шість годин ранку ішли до костьолу, на Резорекцію – така спеціальна Служба Божа відправлялася зранку на Боже Воскресіння. В костьолі святити паску, ті крашанки, м'ясо – хто що там мав. А вже тоді з костьолу приходили, то снідали. На сніданок обов'язково на столі мав бути борщ. Посередині столу, пам'ятаю, завжди ставили велику миску зі звичайним борщем – зварений на жирному м'ясному бульйоні, з квасолею, бараболею, капустою... І такий той борщ був смачний, червоний-червоний... То за два десь тижні до Пасхи господині квасили буряк.

В трилітрову банку чи там в якийсь гладущик різали кусками червоний столовий буряк, солили і заливали водичкою. До Пасхи той буряк скисав, ставав таким кисленьким, а юшка ставала, як вино, і отим всім заливали той борщ. І коли ставили його на стіл, то він був таким пахнучим, таким смачним – з пальцями з'їси... А ще була така традиція, що усе оте свячене, що неслося святити до костьолу: і яйце, і той сирок, і м'ясо, і ковбаска – все різалося кусками в той борщ. І дехто й сьогодні так робить.

А на другий день, в понеділок, то вже, як казали, поливаний понеділок. Хлопці дівчат обливали. То ми теж – йшли до школи, то тікали, де тільки могли, глухі місця шукали, щоб тільки не бути облитими. Бо у той день бігали хлопці з відрами, дівчат обливали... І то так вважалося, навіть би то якось престижно, що хлопець облив, що дівчинка лишилася облита. То дехто з дівчат часто намагалися так пройти, щоб навпаки у той день бути обливою...

А ще у нас тут завжди обов'язково святкували «Зельне», то таке дуже урочисте свято було. Це свято святкується 15 серпня, правильно називається Успіння (Внебовзяття) Пресвятої Діви Марії. На це свято ми завжди букети робили: мак обов'язково, колоски жита чи пшениці, усілякі там трави, і маленька квіточка з огірочка, і морквиночка маленька, і цибулька там якась – те, що є на городі, в тому букеті мало бути. В костьолі ці букети святити і вони у хаті стояли цілий рік, до наступних свят.

Ще оце свято дуже пам'ятаю – Боже тіло, теж дуже урочисто відзначалося. У це свято чотири вітварі кругом костьолу робили, прикрашали дуже гарно: один був від міста, один був наш, гречанський, один робили парафіяни з Шаровечки, а один вітвар – з Мацьковець. Такі навіть як би то змагання були між парафіянами, хто гарніше вітвар той прибере. І дуже гарна процесія того дня була.

Святої Ганни у нас завжди було дуже урочисто. Оскільки наша парафія носить ім'я Святої Ганни, то у нас те свято теж дуже урочисто святкувалося. В інших місцевостях, навіть у Польщі, то просто день спомину, а до нас на відпуст раніше завжди приїжджало дуже багато людей, майже з усієї області...

Весілля.
З сімейного архіву родини Сугак

Колись так було, що десь якесь весілля отут в нас в Гречанах, то йшли просто дивитися, так називалося «запроска». І от десь там на Садибах, наприклад, весілля, ми збираємося з дівчатами і йдемо дивитися. Навіть були тоді такі традиції, що для тих людей, які прийшли на «запроску», виносили якусь там горілку, пиріжки, ще щось. Загалом, пригощали, дівчат запрошували танцювати. Так воно було цікаво, не так як зараз – зібралися в ресторані чи кафе родичі та знайомі і все тобі весілля... Як ще було цікаво. Скажімо, молода живе десь тут, на Городній, а наречений десь аж там, на Садибах, то не було так, що в одному місці весілля. Було там і тут. І то так – якщо дівчина іде в невістки, то приходять до неї молодий зранку і цілий день гуляють весілля у нареченої, а на вечір іде молода вже, як казали, «на свекруху». І хай це там, а це тут, яка велика дорога, але йшли пішки, через все село з гільцем, музикою, з танцями та піснями. А якщо хлопець ішов в зяті, то в нього цілий день було весілля. Вранці він приходив до нареченої, забрав до себе, цілий день вони у нього гуляли, а на вечір наречена ішла до себе додому і вела зятя.

Строї на мазурських молодих не відрізнялися від українських – на нареченій біле плаття, на нареченому – костюм. І я коли виходила заміж, то моя весільна сукня мало відрізнялася від маминої весільної... Але у нас плели віночки такі маленькі, з барвінку, чіпляли нареченій під фату, а нареченому під букетик на піджаку. Ввечері, перед весіллям, зазвичай у суботу, дівчата-дружки збиралися на такий собі дівич-вечір, співали пісень, плели ті віночки. А зранку по барвінок ходили, збирали... А ще, перед весіллям, молодь, друзі наречених робили гільце. Дружби від жениха приносили такий кольоровий папір, «жатку», дівчата робили з нього стрічки та квіти різні. Тоді ними вже прикрашали те гільце. А жінки збирали жінок, причому таких, у яких гарні сім'ї, які нерозведені, не вдовиці, гарно живуть з чоловіками, і вони у п'ятницю в домі молодої розчиняли та пекли коровай. А ще на весілля обов'язково пекли маленькі коровайчики, які роздавали на перепій, коли приходили дарувати подарунки молодим. Великий коровай, само собою, розрізали і теж ним частували людей на весіллі, але ще давали й маленькі такі коровайчики.

Весілля.
З сімейного архіву родини Міхалець

І всі, хто заміж виходив, обов'язково шлюб намагалися в костьолі взяти. Я теж з чоловіком шлюб брала. Ввечері в білій сукні, у фаті, все як годиться, пішли до костьолу, і ксьондз нам шлюб дав. Хоч і забороняли тоді, але люди усе одно знаходили можливість шлюб взяти, бо як то родину створювати без Божого благословення...

**Сизова (Горчиця)
Ганна Іванівна,
1943 р.н.**

На Різдвяні свята на столі обов'язково був карп. Пам'ятаю, як колись була заколена свиня і ковбаси, зроблені з неї, тримали замкнені в коморі. Дуже смачний доносився запах. Як вдавалося вкрасти шматочок, то вона була нам до смаку. Тоді все село пахло святами. Випікали також різні тістечка. Ми чекали в черзі. Всі пані з села приносили пляцки Потоцького і чекали. В печі вже хліба понавипікали. Піч ще була розігріта. До печі вкладали тістечка і пекли.

Мазурські страви, які привезли до Польщі, до сьогоднішнього дня також готуються за стародавніми рецептами. Наприклад, це квашені яблука.

Пізніше були ще печені булки, начинені горохом. До цього всього робилася ще мачанка з часнику. Булки вмочували в це і так їли. Але моя мама, наприклад, цього не робила. Це готувала Уродова. Моя мати пекла пляцки. Вони були поздовжньої або ж квадратної форми. Вони не були смажені на сковорідці, а пеклися в печі. Їх ламали на шматочки і заливали гарячим молоком. Кожен додавав собі цукру стільки, скільки хотів. Це було дуже смачно. Або ж хліб, який вмочували у воду, якщо не було сметани, і посипали цукром. Ось така була їжа. До прикладу, моєю улюбленою стравою було: взяти чашку, піти до стайні, доки мати доїла корову, і випити щойно надоне молоко з піною разом зі шматком хліба. Це смакувало мені найбільше. Саме на такій їжі мене виховали. Мені здається, що вареники пройшли мутацію саме тут. Колись робили вареники, але здебільшого з солодким домашнім сиром. Пізніше з'явилися руські – з домашнім сиром і картоплею.

Карван Броніслава,
1946 р.н.

~

Команда проекту дякує волонтерам, надавачам фотографій та усім, хто поділився своїми родинними історіями.

УКРАЇНСЬКИЙ
КУЛЬТУРНИЙ
ФОНД

Плоскирів
спортивно-культурний центр

Реалізація:

комунальне підприємство «Спортивно-культурний центр «Плоскирів»

До реалізації долучились:

Головатюк Василь, Мельничук Ярослав, Гурницький Роман,
Длугунович Наталя, Малькова Марина, Западенко Ігор,
Шпулак Неля, Мельничук Ігор, Толстихін Сергій,
Нестер Карина, Козак Оксана, Біда Тетяна,
Куля Ніколетта, Якімович Марцеліна, Буднецький Олександр,
Пасічник Олег, Янушевська Людмила, Джула-Райфшнайдер Олена

**Видання підготовлено за підтримки Українського культурного фонду.
Позиція Українського культурного фонду може не бігати з думкою автора.**

mazurstory.com

stezhkamy.mazur

Мазури. Живі історії

*У пам'ять про тих, хто втратив близьких,
але зберіг традиції та віру...*

2

mazurstory.com